

# Txirritaren Festa

Mikel Guria



**2011**ko martxoaren 22an hiru-  
rogeita hamabost urte bete  
dira Errenteriako Batzokiaren  
ekitaldi aretoan argazki historiko hori atera zene-  
tik. Txirritaren omenaldia, II. Bertsolari txapelketa  
1936ko urtarrilean irabazi ondoren, Errenteriako  
Euzko Gaztedik bultzatuta Euskaltzaleak elkarteak  
antolatu zuen omenaldia eta ekitaldia eta argazkia  
bera historiara sartu ziren.

Txirritaren Festa egin eta hiru hilabete gero-  
ago (1936-06-03) Txirrita handia hilik zen. Lau  
hilabete beranduago (1936-VII-18) gerra zibila  
piztu zen, eta zazpi hilabete baino lehen (1936-10-  
17) Aitzol, Joseba Ariztimuño –eragile handia eta  
Bertsolari Txapelketaren sortzailea–, fusilatu zuten.  
Errenteriako omenaldian, beraiek jakin gabe, gerra  
aurreko eta gerra osteko bertsolari nagusienak  
elkartu ziren, argazkiak erakusten duen moduan.  
Garai baten azken argazkia da hau.

Hor ditugu, bertsolaritzaren bultzatzaileak  
(Euskaltzaleak mugimendu kide ziren Aitzol,  
Teodoro Hernandorena, Joseba Zubimendi, Ander  
Arzelus), bertsolariak, eta Errenteriako Euzko  
Alderdi Jeltzalearen eta Euzko Gaztediko buruak.  
Ezkerretik eskuinera: eserita: Alkain aita (Fernando  
Alkain Izagirre), Lexo (Juan Jose Sarasola),  
Aitzol (Joseba Ariztimuño), Txirrita (Jose Manuel  
Lujanbio), Basarri (Iñaki Eizmendi), Alkain semea  
(Iñaki Alkain Elozegi), Txapel (Eusebio Eizmendi).  
Zutik: Teodoro Hernandorena, Saiburu (Juan Jose  
Lujanbio), Garmendia, Telleri-Txiki (Jose Mari  
Berra), Bittor Idiazabal, Joseba Zubimendi, Litargi  
(Gillermo Lizaso), Ander Arzelus, C. Gaztelumendi,  
Olaizola, Uztapide (Manuel Olaizola).

Andoni Kortak (K.tar A.) idatzi zuen gerra  
hasita kaleratu zen 1936ko **Rentería** aldizkarian  
omenaldiaren nondik norakoak eta Txirritaren  
heriotzari buruzko kronika.

## "TXIRRITAK UTZI GAITU"

Bertsolari gudua irabazi berria zuan gure "Txirrita" aipatuak, berari omenaldi bat eskiñi bear zitzaiola bururatu zitzaigunean. Bururatu eta idatzi. Izparringi baten bitartez bota gendun gure asmoa.

Euskal usai duan jai guztietako gertu dagon "Euskaltzaleak" bazkunak artu zuan beretzako gure asmo txiro eta Epailan 22an egin zion Errenderi'ko erriaren laguntza osoakin Lujanbio'tar Manuel (G.B.) zanari gorasarroa.

Ernaniarra izan arren benetan maite zuan Errenderi'k "Txirrita" eta arpide orokor eta "suskizio" bitartez eskaini zion bastoi eder bat.

Ez dio luzarorako balio makillak. Orrila'n 31'an Goizueta'n bertotan ari zala gaxotu eta Garagarri'n 3'an Jaunak Bereganatu zuan.

Goyan bego gizon prestu, zintzo eta bertsolari yayoa.

Agur "Txirrita" Errenderi'k etzaitu aztuko.

Erreterriako Batzokian Txirritari egin zitzaion omenaldi handi haren kronikarik bizienetako bat Manuel Olaizola Uztapidek idatzi zuen, "Leengo egunak gogoan"<sup>1</sup> oroitza liburuan. Uztapide bigarren geratu zen Txirritak irabazi zuen 1936ko Bertsolari Txapelketan –Bertsolari guda, orduko izenean–, hura izan zelarik bere hasiera bertsolaritzan. Erreterriako omenaldi hartan, 1935eko txapelketaren irabazle zen Basarriekin batera, Uztapide zen bertsolari belaunaldi berriaren adierazle nabarmenetako bat. Urtetan aurrera, horrela jaso zuen Uztapide handiak, egun hartan gertatutakoa:

## TXIRRITAREN PESTA

Txirritaren omenajea Erreterin egin zan, milia bederatzireun da ogeita amaseigarrenean. Ortze epailla edo orrelaxe izango zan (1936-III-22).

Ni ere or nintzan, ta beste bederatziz bertsolari ere bai; bere lengusua Saiburu, Tellei-Txiki, Juan Jose Sarasola edo Lexo, Urrietako Alkain aita-semeak, Azpeitiko Txapel, Erreterriko Zabaleta bi anaiak, eta Basarri; eta bera gogorrena, Txirrita, irurogei ta hamasei urterekin. Amar bertsolarik egin genduan saioa.

Orretako, goizean mezarekin asita izango zan dudarik gabe omenaje ori. Baña ni ez nintzan allegatu mezetara. Aita neukan gaixo eta operatuta; gañera, prostata edo orrela zeukan, ta ura

zaitzen egoten nintzan ni orduan. Eguardiko bertso-saioa egiteko justuan allegatu nintzan ni.

Txirrita ixilik zala, beste bertsolariak jardun genduan bertsotan. Urrietako Alkain aita-semeak alkarri bertsoak botatzen jarri zituzten Saio polita egin zuteri oso. Guk ere eginalak egin giñuzen. Txirrita zarra poztutzen, bakoitzak al zuan eran.

Guk ez genduan uste orduan Txirritaren urteak olain urrean zeudenik. Ari zarra orduan esaten genionak, orain geok aren edadea edo adiña gaiñean, eta orain dira emen kontuak. (...).

Txirritak artean ere umore ona zuan. Erreterriko Euzko Gaztediak egiten zion omenaje ori, ta omenajeko señailea makilla eder bat zan. Guk bertso-saioa egin ondoren, makilla ori eman zioten Txirritari eskura Euzko Gaztedikoak, eta esan zioten makilla ari bi bertso botatzeko. eta baita bota ere:

Eskerrik asko, gazte maiteak,  
makilla ederra da ori,  
gizon bat zegon errenka eta  
zuek eskeñi berari;  
begiratu bat egin orduko  
ni naiz kontura erori:  
erromatarrek apurtutako  
lizar-makilla diruri.

Irurogei ta amasei urte,  
garaia det umiltzeko,  
gauza aundiren bearrik ez det  
goitik bera amiltzeko;  
bi bastoi abek aski nitun nik  
munduz mundu ibiltzeko,  
irugarren au andregaiari  
arkakusuak iltzeko.

Txirrita bi bastoiekin ibiltzen zan beti, ta orduan ere ala etorri zan. Reumak oso menderatuta zeukan, eta orregatik bota zuan bertsoa:

bi bastoi abek aski nitun nik  
munduz mundu ibiltzeko.

Azkoitiko Aldazabal tabernaria ere ortxe zan Erreterin, eta a zer pareja egiten zuten Txirritak eta biak! Alkarren ondoan jarri ziran, eta oraindik ez det bi gizon aundiagorik alkarren ondoan ikusi. (...) Biak pareja ederra egiten zuten. Txirrita txamarra beltzarekin eta Aldazabal, berriz, bruxa urdiñarekin jantzita zeuden. (...) Azkoitin lanean

1. Auspoa argialetxea, 1974-1975

ibillita-edo, noizbaiten orren tabernan apopillu egongo zan Txirrita. Kontu asko zuten biak alkarrekin.

Bazkalondoan beste saio bat egin genduan bertsotan. Gozatu genduan Txirrita eta beste an ziran jendea. Onela jardun genduan Txirrita eta biok:

### Uztapidek:

*Zure bertsua beti izaten da garbia eta klarua, estimatzeko modukua da zuk daukazun zartzarua; zu bezelako aila batekin guztientzat anparua, anakak piska bat makaldu arren argi daukazu burua.*

### Txirritak:

*Nere arteko pasadizua esaten biet abitu, zuri ez dizu kalte egingo eta mesedez aditu: reuma gaiztuak arrapatuta elbarri nintzan gelditu, neri gaitz ori eman ziranak zuretzat ere baditu.*

Orrelakoxe saioa egin genduan ta gustora gelditu zan gure Txirrita.

Arratsaldean pelota-partidua bertan jokatu zan, Errenteriko Batzokian. Pesta guzia antxe egin zan, da bazkaria ere bai. Toki zoragarria zan ura. Partidua, pasaitarrak alde batetik eta bestetik ez naiz akordatzen zein ziran. Soñu-jotzalle ederra ere bazan, da egun ederra pasa genduan.

1936ko Rentería aldizkarian, Andoni Kortak idatziko omenaldi kronikarekin batera, Txirritari aginte makila oparitzeko unean Litargik<sup>2</sup> kantatu zion bertsoa jaso zuten: hona hemen bertsoa, Renteria aldizkaritik hartua, honekin borobildu nahi genuke Txirritaren festari buruzko oroitza hau:

2. Guillermo Lizaso Arruti (1884-1970), idazle eta kazetaria, Alexander eta Felipe Lizasoren aita.

## TXIRRITAREN OMENEZ

Agur jaunak  
ta andreak  
bertsolarik agur,  
Txirritan omenera  
etorri gera gaur,  
Agur bertsolariak  
Jaun andreak agur.

Maitasun loraiz bildu ditu  
Euzkeltzaleak,  
or da an zabaldurik zebiltzan  
maita-zaleak,  
bildurik batera  
maite den ori eskatzera  
sorta betean ekarri dizka  
bere aurrera.

Aurrean daukagu maitatzen deguna  
egin zayogun bada biotzez omena  
une onetan,  
gogoan izan dezan bere egunetan,  
agur pozez egiña emen Oreretan.

Ernani'n jayo ziñan, bizitu Txirritan  
Tellei Txiki zendun auzoan, ber bertan,  
goyen Zai Buru,  
bertsotako zer nolako iru  
Txintxuarekin  
zer alaitasun zuek lautakin.

Gazterikan doaia zitzaizun azaldu  
gogo biziak gero eginikan laundu  
bertsuetan  
etxe txiro aberatsetan  
goiz, eguarri, arratsetan.  
Zer nai puntuko erara  
zure bertso etorrera  
beti dabiltsu aukera.

Ibili zeralako bertsoak kantari  
omena dizugu gaur, Lujabio jaunak.  
Zure egunetan  
uri aundietan  
berdin ibar, ballera, erri txiekietan  
naiz dala baso, mendi, zelai, oyanetan  
euzkera ibil dezu pozez bertsuetan.

Bertsolari etzera isturio bikañ  
gaya jayotzen zaizu gogo barrendikan  
eskola gabe  
euzkera lagun artu bertsuetan trebe  
makiñabat lekutan izandu zerade

maitale bila  
alaituaz zegona ya ila  
ortarako izandu zerade abila,  
orreatatik eskeintzen dizugu makila.

Ar ezazu Lujanbio, ar zazu Txirrita,  
ortarako eiñ azi dizugu bisita.  
Gure artera  
gehiago diñ ere oraindik bazera  
ibiltzen dezulako asaban izkera  
bertsuarekin.  
Azkotan poztu izan gerade zerekin  
zu ere pozu zaite orain emaitzakin  
Euzkaltzaleek opa dizun makillakin.

Jose Manuel Lujanbio Retegi (Ereñozu/  
Hernani, 1860- Altza, 1936), hamahiru urte  
zituela bere familiarekin batera Errenteriarra eto-  
rri zen bizitzera, maizter jarri ziren Txirrita base-  
rrian. Urte bete beranduago, hamalau urte zituela  
kantatu zuen lehen aldiz plaza agerikoan, bere  
jatorri auzoko festetan, Ereñozuko San Antonio  
ermitaren aurrean. Errenteriako baserritik hartu  
zuen famatu egin duen izena: Txirrita. 1935ean  
Errenteriako Macazaga etxeak Txirritaren bertso  
jarri batzuen bilduma atera zuen, "Txirritaren tes-  
tamentua" izenburuarekin. Errenteriako Batzokian  
1936an egindako festa handiarekin eman zion zor  
zion omenaldia "benetan maite zuan Errenderi'k".  
Hirurogeita hamabost urte bete dira omenalditik  
eta beste horrenbeste Txirritak utzi gintuenetik.  
Honetan oker zebilen Txirrita kantatu zuenean:

pixka batian ez naiz aztuko sartuagatik lur-pian,  
nere aitamenak izango dira beste larogei urtian.

Oker zen Txirrita bere izena eta aipamena  
herri honen memorian betiko gorde delako.

